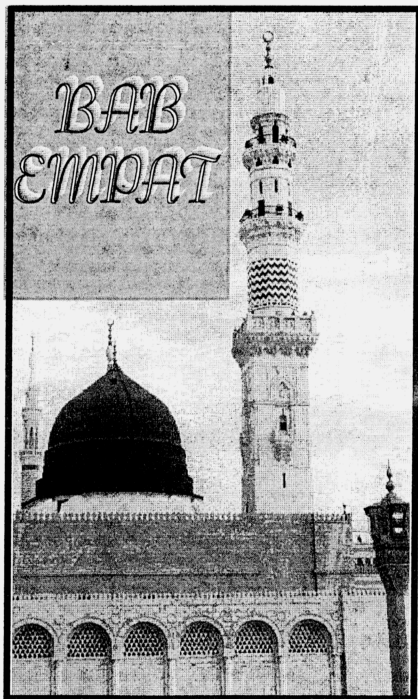

BAB EMPAT

BAB IV

BUDAYA PERKAHWINAN

MASYARAKAT BUMIPUTERA KADAZANDUSUN

1.0 INSTITUSI KEKELUARGAAN KADAZANDUSUN

Seperti yang dinyatakan dalam bab yang lalu, masyarakat bumiputera Kadazandusun di Keningau mempunyai sistem keluarga yang unik. Hubungan kekeluargaan yang akrab merupakan faktor utama dalam membentuk sebuah keluarga yang besar.

Ahli keluarga masyarakat ini meliputi beberapa generasi. Generasi pertama diwakili datuk dan nenek, generasi kedua ibu dan bapa serta generasi ketiga iaitu anak-anak. Penulis meninjau komponen ahli yang terdapat dalam keluarga responden dan jadual 4.1 menunjukkan komponen ahli keluarga responden.

Jadual 4.1 : Ahli Keluarga Responden

No.	Ahli Keluarga	Bilangan	Peratus
1	Datuk	18	5 %
2	Nenek	18	5 %
3	Ibu	113	33 %
4	Bapa	92	27 %
5	Mertua	30	9 %
6	Suami	174	51 %
7	Isteri	166	49 %
8	Ipar	44	13 %
9	Anak	227	67 %
10	Anak Saudara	28	8 %
11	Adik Beradik	60	18 %

Jadual 4.1 menunjukkan komponen ahli sesebuah keluarga. Seramai 51 peratus responden merupakan seorang suami dan 49 peratus responden adalah isteri. Ini bermakna daripada 340 orang jumlah responden keseluruhan, 174 orang daripadanya ialah suami dan 166 orang, ialah isteri. 227 orang responden atau 67 peratus mempunyai anak.

Seramai 113 orang responden atau 33 peratus, tinggal bersama ibu dan 92 orang responden atau 27 peratus tinggal bersama bapa. Responden yang tinggal bersama adik beradik dalam sebuah rumah ialah 60 orang atau 18 peratus. Terdapat juga responden yang tinggal bersama mertua mereka, bilangan mereka adalah 30 orang atau 9 peratus.

Bilangan responden yang tinggal bersama datuk dan nenek ialah seramai 18 orang atau 5 peratus. Ipar yang merupakan sebahagian daripada anggota keluarga responden seramai 44 orang iaitu 13 peratus. Manakala responden yang membawa bersama anak saudara tinggal di rumah mereka 28 orang atau 8 peratus.

Struktur sesebuah keluarga tidak akan lengkap tanpa ketua keluarga. Ketua keluarga bukan sahaja bertanggungjawab mengepalai sesebuah keluarga, malah ketua keluarga juga menyara dan menjaga keselamatan ahli keluarganya. Hasil maklum balas yang diterima, responden memberikan tanggungjawab sebagai ketua keluarga kepada golongan lelaki. Ini ditunjukkan dalam jadual 4.2.

Jadual 4.2 : Ketua Keluarga

No	Ketua Keluarga	Bilangan	Peratus
1	Bapa	91	27 %
2	Suami	249	73 %
	Jumlah Keseluruhan	340	100 %

Seramai 27 peratus atau 91 orang yang digelar bapa merupakan ketua bagi keluarga responden. Selebihnya berjumlah 249 orang atau 73 peratus mewakili suami sebagai ketua keluarga. Menurut sistem kekeluargaan Islam, setiap ahli keluarga mempunyai peranan dan tanggungjawab yang wajib dilaksanakan. Penulis ingin mengetahui sejauh mana tanggungjawab setiap ahli keluarga dalam sistem kekeluargaan Islam ini, difahami oleh responden. Hasilnya seperti yang ditunjukkan dalam jadual 4.3 dan 4.4.

Jadual 4.3 : Tanggungjawab Ahli Keluarga

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Faham	159 orang	80 %	32 orang	23 %
2	Kurang Faham	26 orang	12 %	86 orang	61 %
3	Tidak Faham	15 orang	8 %	22 orang	16 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Berdasarkan jadual 4.3, terdapat perbezaan yang ketara di antara jawapan responden-responden yang tinggal dalam sampel kajian perkampungan; majoriti penduduk beragama Islam dengan jawapan responden-responden yang tinggal dalam kawasan perkampungan minoriti penduduk beragama Islam.

Dalam kawasan sampel perkampungan majoriti penduduk beragama Islam, responden yang faham akan tanggungjawab sebagai ahli keluarga lebih ramai. 159 orang iaitu 80 peratus memberikan jawapan faham, 26 orang atau 12 peratus menandakan jawapan kurang faham dan 15 orang atau 7 peratus memberikan jawapan tidak faham.

Berbanding dalam kawasan sampel perkampungan minoriti penduduk beragama Islam, jawapan kurang faham lebih banyak diberikan iaitu 61 peratus atau seramai 86 orang. Hanya 32 orang atau 23 peratus menandakan jawapan faham dan bakinya 16 peratus iaitu 22 orang tidak faham.

Jadual 4.4 : Tanggungjawab Suami Isteri

No	Jawapan	Sampel Majoriti	Sampel Minoriti
		Bilangan Peratus	Bilangan Peratus
1	Faham	166 orang 83 %	32 orang 23 %
2	Kurang Faham	24 orang 12 %	90 orang 64 %
3	Tidak Faham	10 orang 5 %	18 orang 13 %
	Jumlah	200 orang 100 %	140 orang 100 %

Jadual 4.4 menunjukkan hasil yang positif dalam sampel kajian majoriti penduduk Islam. Seramai 166 orang responden yang mewakili 83 peratus memahami tanggungjawab suami dan isteri menurut perspektif Islam. 24 orang responden atau 12 peratus memberikan jawapan kurang faham dan 10 orang responden iaitu 5 peratus menandakan jawapan tidak faham.

Manakala dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, responden yang memberikan jawapan kurang faham adalah seramai 90 orang atau 64 peratus. Responden yang memberikan jawapan tidak faham pula, seramai 18 orang iaitu 13 peratus dan sebanyak 23 peratus atau 32 orang memberikan jawapan faham.

Setiap ahli keluarga sama ada suami, isteri, ibu, bapa atau anak merupakan seorang pemimpin dalam bidang masing-masing. Pernyataan ini telah diulas dalam bab dua yang lalu. Penulis cuba untuk mengetahui kefahaman responden terhadap tanggungjawab setiap ahli keluarga sebagai pemimpin dalam keluarga. Maklum balas responden dinyatakan dalam jadual 4.5.

Jadual 4.5 : Tanggungjawab Sebagai Pemimpin

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Faham	135 orang	68 %	28 orang	20 %
2	Kurang Faham	36 orang	18 %	4 orang	3 %
3	Tidak Faham	29 orang	14 %	108 orang	77 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Dalam kawasan sampel kajian majoriti penduduk Islam, seramai 135 orang atau 68 peratus responden memberikan jawapan faham. 36 orang atau 18 peratus memberikan jawapan kurang faham manakala 29 orang yang mewakili 14 peratus menandakan jawapan tidak faham. Berbanding dalam kawasan sampel kajian minoriti penduduk Islam, lebih ramai yang menandakan jawapan tidak faham. 77 peratus atau 108 orang responden tidak faham, 28 orang iaitu 20 peratus faham dan 4 orang atau 3 peratus memberikan jawapan kurang faham.

2.0 PROTOKOL-PROTOKOL PERKAHWINAN

Protokol perkahwinan masyarakat Kadazandusun dimulakan dengan pemilihan jodoh. Selepas jodoh dipilih, *momohaboi* atau adat merisik dilakukan. Apabila sudah berkenan, maka peminangan dibuat. Setelah cukup tempohnya, pasangan yang bertunang dinikahkan dan kenduri diadakan bagi meraikan pasangan pengantin berkenaan.

Sebagaimana yang telah dinyatakan dalam bab yang lalu, protokol perkahwinan masyarakat Kadazandusun ini dihiasi dengan adat. Untuk melihat kesan atau pengaruh Islam dalam budaya perkahwinan mereka, soal selidik dilakukan dan hasilnya dinyatakan dalam bentuk jadual.

2.1 Pemilihan Jodoh

Berdasarkan soal selidik yang dibuat ke atas sampel kajian, penulis mendapati pemilihan jodoh di kalangan masyarakat Kadazandusun dilakukan melalui dua cara iaitu, pilihan jodoh oleh keluarga dan pilihan sendiri pasangan terbabit.

Jadual 4.6 : Pemilihan Jodoh

No	Pemilih Jodoh	Sampel Majoriti Bilangan Peratus	Sampel Minoriti Bilangan Peratus
1	Keluarga	26 Orang 13 %	58 orang 41 %
2	Sendiri	174 orang 87 %	82 orang 59 %
	Jumlah	200 orang 100 %	140 orang 100 %

Berdasarkan jadual 4.6 , pemilihan jodoh oleh keluarga masih dilakukan terutama di kalangan masyarakat Kadazandusun Islam yang mendiami kawasan persekitaran yang sedikit jumlah penduduk Islamnya. Seramai 58 orang atau 41 peratus mengikut pilihan jodoh keluarga berbanding 13 peratus atau 26 orang dalam perkampungan majoriti Islam.

Sebaliknya, pemilihan jodoh yang dilakukan oleh pasangan itu sendiri lebih ramai dalam kampung yang mempunyai majoriti penduduk Islam, iaitu 87 peratus berbanding 59 peratus dalam kawasan kampung minoriti penduduk Islam.

Islam menggariskan empat ciri dalam memilih jodoh, iaitu kecantikan paras rupa, harta, salasilah keturunan yang baik dan agama. Daripada empat ciri tersebut Rasulullah SAW menyarankan pemilihan jodoh yang baik adalah berdasarkan ciri yang keempat iaitu agama. Pilihan jawapan yang diberikan kepada responden dalam jadual 4.7 adalah berdasarkan saranan sebuah hadith daripada Rasulullah SAW.

Jadual 4.7 : Ciri-Ciri Pemilihan Jodoh

No	Ciri-ciri	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Kecantikan	43 orang	22 %	58 orang	41 %
2	Harta	26 orang	13 %	19 orang	14 %
3	Keturunan	69 orang	35 %	24 orang	17 %
4	Agama	200 orang	100 %	126 orang	90 %

Dalam sampel kajian perkampungan majoriti penduduk beragama Islam, ciri yang lebih diberi keutamaan ialah agama, diikuti dengan keturunan, harta dan kecantikan. Sebaliknya di perkampungan minoriti Islam, ciri agama merupakan jawapan diberi keutamaan, diikuti kecantikan, keturunan dan harta.

Dalam sampel kajian perkampungan majoriti Islam, kesemua responden memilih agama sebagai ciri pilihan utama memilih pasangan. Keturunan merupakan ciri kedua terbanyak iaitu 35 peratus atau 69 orang. Pilihan ketiga ,terbanyak ialah kecantikan dengan bilangan 43 orang responden atau 22 peratus. Harta merupakan ciri pilihan terakhir iaitu sebanyak 13 peratus atau 26 orang.

Tidak kesemua responden memilih agama sebagai ciri utama dalam pemilihan jodoh dalam sampel kajian perkampungan minoriti Islam. Hanya 90 peratus atau 126 orang memilih ciri agama. Kecantikan merupakan pilihan jawapan kedua terbanyak iaitu 58 orang atau 41 peratus, diikuti dengan ciri keturunan sebanyak 24 orang atau 17 peratus. Harta merupakan ciri pilihan terakhir iaitu 14 peratus atau 19 orang.

Jadual 4.8 : Bertemu Pasangan Sebelum Nikah

No	Jawapan	Sampel Majoriti		Sampel Minoriti	
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	176 orang	88 %	104 orang	74 %
2	Tidak	24 orang	12 %	36 orang	26 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Jadual 4.8 menunjukkan bilangan dan peratus responden yang bertemu pasangannya sebelum bernikah. Dalam sampel kajian majoriti Islam, seramai 176 responden atau 88 peratus bertemu dengan pasangannya sebelum bernikah dan di sampel kajian minoriti Islam pula seramai 104 responden atau 74 peratus. Bilangan responden yang tidak melihat pasangan, sebelum hari pernikahan di sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, seramai 24 orang iaitu 12 peratus dan bilangannya bertambah di perkampungan minoriti penduduk beragama Islam iaitu seramai 36 orang atau 26 peratus.

Keluarga memainkan peranan dalam mempertemukan pasangan terutama bagi responden yang bernikah mengikut pilihan keluarga. Namun, terdapat juga responden yang bertemu pasangan mereka sendiri.

Jadual 4.9 : Cara Pertemuan

No	Jawapan	Sampel Majoriti		Sampel Minoriti	
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Bertemu Sendiri	149 orang	85 %	41 orang	39 %
2	Ditemukan oleh Keluarga	27 orang	15 %	63 orang	61 %
	Jumlah	176 orang	100 %	104 orang	100 %

Dalam sampel kajian majoriti penduduk Islam, seramai 149 orang atau 85 peratus responden bertemu sendiri dengan pasangan mereka. Hanya 27 responden atau 15 peratus sahaja yang ditemukan oleh keluarga. Dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, cara pertemuan adalah sebaliknya. Bilangan responden yang bertemu sendiri pasangan mereka adalah sedikit iaitu 41 orang atau 39 peratus responden. Manakala 63 orang responden atau 61 peratus dipertemukan oleh keluarga.

Islam membenarkan setiap individu yang ingin berkahwin, melihat pasangan mereka sebelum hari pernikahan. Walau bagaimanapun Islam memberikan garis panduan dalam perkara ini. Dalam bab yang lalu, penulis telah menerangkan had anggota yang dibenarkan untuk melihat pasangan sebelum bernikah. Melihat perempuan yang bakal dipinang hanya dibenarkan pada anggota muka dan dua tapak tangan. Sejauh mana masyarakat Kadazandusun Islam di Keningau mengetahui batasan ini ditunjukkan dalam jadual 4.10.

Jadual 4.10 : Had Anggota Melihat Pasangan Sebelum Nikah

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	156 orang	78 %	62 orang	44 %
2	Tidak	44 orang	22 %	78 orang	56 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, ramai yang mengetahui garis panduan yang ditetapkan oleh Islam ketika melihat pasangan sebelum bernikah. Seramai 156 orang responden atau 78 peratus memilih jawapan ya, selebihnya 44 orang atau 22 peratus memberikan jawapan tidak.

Berbeza dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, masih ramai yang tidak mengetahui had anggota yang ditetapkan oleh Islam ketika melihat pasangan sebelum bernikah. Seramai 56 peratus atau 78 orang responden tidak mengetahuinya dan selebihnya seramai 62 orang atau 44 peratus memberikan jawapan ya.

Dalam jadual 4.11, penulis ingin mengetahui kefahaman responden tentang konsep kafaah atau persamaan taraf di antara pasangan yang ingin mendirikan rumahtangga.

Jadual 4.11 : Konsep Kafaah

No	Jawapan	Sampel Bilangan	Majoriti Peratus	Sampel Bilangan	Minoriti Peratus
1	Ya	158 orang	79 %	49 orang	35 %
2	Tidak	42 orang	21 %	91 orang	65 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Hasil jawapan yang diberikan, seramai 158 orang responden atau 79 peratus mengetahui konsep kafaah ini. Hanya 21 peratus atau 42 orang tidak mengetahuinya. Berbeza dengan hasil jawapan yang diberikan oleh responden dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam. Masih ramai yang tidak mengetahui konsep kafaah ini. Bilangan mereka seramai 91 orang atau 65 peratus. Hanya 49 orang atau 35 peratus memberikan jawapan ya.

2.2 Peminangan

Setelah jodoh dipilih oleh keluarga mahupun pasangan itu sendiri, pihak lelaki perlu terlebih dahulu melakukan adat *momohaboi* atau merisik pihak perempuan. Jadual 4.12 menilai sejauh manakah adat ini diamalkan oleh responden.

Jadual 4.12 : Merisik atau *Momohaboi*

No	Jawapan	Sampel Majoriti	Sampel Minoriti
		Bilangan Peratus	Bilangan Peratus
1	Ya	131 orang 66 %	84 orang 60 %
2	Tidak	69 orang 34 %	56 orang 40 %
	Jumlah	200 orang 100 %	140 orang 100 %

Sama ada dalam sampel kajian majoriti atau minoriti penduduk Islam, kebanyakan responden masih melakukan adat *momohaboi*. Seramai 131 orang responden iaitu 66 peratus dalam perkampungan majoriti Islam dan 84 orang atau 60 peratus dalam sampel kajian minoriti penduduk Islam, meneruskan adat ini. Bilangan responden yang tidak meneruskan adat ini seramai 69 orang atau 34 peratus dalam perkampungan majoriti Islam dan 56 orang atau 40 peratus dalam sampel kajian kedua.

Jadual 4.13 : Bertunang

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	184 orang	92 %	134 orang	96 %
2	Tidak	16 orang	8 %	6 orang	4 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Jadual 4.13 pula menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang bertunang sebelum bernikah. Data yang diperolehi menunjukkan terdapat segelintir masyarakat bumiputera Kadazandusun beragama Islam yang tidak bertunang. Sebanyak 8 peratus atau 16 orang responden dalam sampel kajian pertama tidak bertunang dan 4 peratus iaitu 6 orang dalam sampel kajian kedua. Selebihnya, seramai 184 orang atau 92 peratus responden yang tinggal di kawasan majoriti penduduk Islam bertunang sebelum bernikah dan 96 peratus atau 134 orang responden dalam sampel kajian perkampungan minoriti penduduk Islam.

Memining bererti seorang lelaki menyatakan keinginannya atau hasratnya untuk berkahwin dengan seorang perempuan kepada perempuan tersebut atau wakilnya. Menurut adat masyarakat Kadazandusun, pertunangan dilakukan oleh keluarga pihak lelaki atau

orang lain yang dihormati dalam sesebuah kampung. Peminangan perlulah dilakukan mengikut adat tradisi tempatan. Dalam jadual 4.14, penulis ingin mengetahui apakah pertunangan responden mengikut adat masyarakat setempat.

Jadual 4.14 : Bertunang Mengikut Adat

No	Jawapan	Sampel Majoriti		Sampel Minoriti	
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	148 orang	80 %	129 orang	96 %
2	Tidak	36 orang	20 %	5 orang	4 %
	Jumlah	184 orang	100 %	134 orang	100 %

Dalam kedua-dua buah sampel kajian, maklum balas yang diterima adalah sama. Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, seramai 184 orang responden atau 80 peratus memberikan jawapan ya. Jawapan yang sama diberikan dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, seramai 129 orang atau 96 peratus. Responden yang tidak bertunang mengikut adat di sampel kajian pertama seramai 36 orang atau 20 peratus dan seramai 5 orang atau 4 peratus di sampel kajian kedua.

Pengaruh adat dapat dilihat dalam *berian* atau hadiah kepada tunang dalam majlis pertunangan. Antara *berian* yang biasa diberikan ialah lembu atau kerbau, beras, wang hantaran, set bilik tidur, sigup, parang, set gong, tajau, sireh, kirai daun dan gagamas. Jadual 4.15 menunjukkan *berian* yang menjadi pilihan responden.

- **Jadual 4.15 : Berian**

No	Berian	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Lembu atau Kerbau	54 orang	27 %	129 orang	96 %
2	Wang Hantaran	181 orang	98 %	129 orang	96 %
3	Set Bilik Tidur	10 orang	5 %	14 orang	10 %
4	Sigup atau Tembakau	4 orang	2 %	10 orang	7 %
5	Parang	Tiada	Tiada	4 orang	3 %
6	Set Gong	28 orang	14 %	41 orang	31 %
7	Tajau atau Tempayan Kecil	Tiada	Tiada	4 orang	3 %
8	Sireh	13 orang	8 %	4 orang	3 %
9	Kirai Daun atau Daun Nipah	4 orang	2 %	10 orang	7 %
10	Gagamas atau Parang Pendek	Tiada	Tiada	4 orang	3 %
11	Beras	Tiada	Tiada	Tiada	Tiada

Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, wang hantaran merupakan *berian* utama. Darpada 184 orang responden yang bertunang, 18 $\frac{1}{2}$ orang atau 98 peratus memilih wang sebagai *berian*. Diikuti dengan lembu atau kerbau, seramai 54 orang atau 27 peratus, set gong sebanyak 14 peratus atau 28 orang responden.

Seramai 13 orang responden atau 8 peratus menjadikan sireh sebagai *berian*, dan set bilik tidur pula sebanyak 5 peratus atau 10 orang. Manakala *kirai daun* dan *sigup* dijadikan *berian* oleh 4 orang responden atau 2 peratus. Tiada responden dalam sampel kajian ini memilih parang, gagamas dan beras sebagai hantaran.

Dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, lembu atau kerbau dan wang hantaran mempunyai jumlah dan peratus yang sama banyak. Darpada 134 orang responden yang bertunang, 129 orang atau 96 peratus menjadikan lembu atau kerbau dan wang sebagai *berian* mereka. Diikuti dengan set gong sebanyak 31 peratus atau 41 orang, set bilik tidur sebanyak 10 peratus atau 14 orang, *sigup* dan *kirai daun* sebanyak 7 peratus atau 10 orang. Manakala *berian* seperti parang, *tajau*, sireh dan *gagamas*, sebagai *berian* sebanyak 3 peratus atau 4 orang. Tiada responden yang memilih beras sebagai *berian*.

Mengikut adat masyarakat ini, pihak perempuan perlu memulangkan berian dengan jumlah dua kali ganda sekiranya memutuskan ikatan pertunangan. Sebaliknya berian tidak akan dipulangkan sekiranya pihak lelaki memutuskan pertunangan. Penulis ingin mengetahui maklum balas responden tentang adat memulangkan berian ini. Sama ada responden bersetuju atau tidak, hasilnya seperti yang ditunjukkan dalam jadual 4.16.

Jadual 4.16 : Mengganda dan Memulangkan Berian

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	79 orang	40 %	114 orang	81 %
2	Tidak	121 orang	60 %	26 orang	19 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Maklum balas yang diterima adalah berbeza di antara dua buah sampel kajian. Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, seramai 121 orang responden atau 60 peratus tidak bersetuju dengan adat ini, selebihnya 79 orang atau 40 peratus bersetuju.

Berbeza dengan maklum balas dari sampel kajian minoriti, bilangan penduduk beragama Islam, lebih ramai yang bersetuju dengan adat ini iaitu 81 peratus atau 114 orang. Hanya 19 peratus atau 29 orang tidak bersetuju.

Apabila pinangan diterima, satu perjanjian dibuat antara kedua belah pihak. Hasil perbincangan dicatatkan dalam surat perjanjian sebagai bukti. Jadual 4.17 menunjukkan bilangan responden yang membuat surat perjanjian ketika bertunang.

Jadual 4.17 : Surat Perjanjian

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	28 orang	14 %	101 orang	75 %
2	Tidak	156 orang	78 %	33 orang	22 %
	Jumlah	184 orang	100 %	134 orang	100 %

Dalam sampel kajian pertama, daripada 184 orang responden yang bertunang hanya 28 orang atau 14 peratus yang menulis surat perjanjian dalam majlis pertunangan. 156 orang atau 78 peratus tidak menulis surat perjanjian. Berbeza dengan jawapan yang diterima dalam sampel kedua

iaitu di perkampungan minoriti penduduk Islam. Masih ramai yang menulis surat perjanjian dalam majlis pertunangan aiatu 101 orang atau 75 peratus. 33 orang responden atau 22 peratus mengabaikan adat ini.

Keistimewaan ikatan pertunangan masyarakat Kadazandusun ini ialah saraan atau belanja bulanan yang perlu diberikan oleh pihak lelaki kepada tunangnya sepanjang tempoh pertunangan. Jumlah belanja bulanan adalah berdasarkan kemampuan pihak lelaki. Setelah dipersetujui, syarat ini ditulis dalam surat perjajian.

Jadual 4.18 : Belanja Bulanan

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	28 orang	15 %	99 orang	74 %
2	Tidak	156 orang	85 %	35 orang	26 %
	Jumlah	184 orang	100 %	134 orang	100 %

Dalam sampel kajian pertama, daripada 184 orang responden yang bertunang, 28 orang atau 15 peratus meneruskan adat belanja bulanan ini. 156 orang atau 85 peratus tidak memberi atau menerima belanja bulanan sepanjang tempoh pertunangan.

Berbanding dengan sampel kedua iaitu di perkampungan minoriti penduduk beragama Islam, 99 orang atau 74 peratus, meneruskan adat ini dan 35 orang atau 26 peratus mengabaikannya. Selain memberi atau menerima belanja bulanan, pasangan yang bertunang perlu mematuhi pantang larang yang ditetapkan oleh adat mereka. Pantang larang yang utama dan amat perlu dipatuhi ialah, pasangan yang bertunang dilarang sama sekali untuk bertemu atau berjalan berdua-duaan apatah lagi tinggal bersama sebelum bernikah.

Menurut kepercayaan masyarakat ini, sekiranya pantang larang tersebut diingkari, bencana akan menimpa pasangan dan seisi keluarga mereka. Justeru, mereka dikenakan sogit atau denda. Sejauh manakah pantang larang ini dipatuhi, ditunjukkan dalam jadual 4.19.

Jadual 4.19 :
Pantang Larang Sepanjang Tempoh Pertunangan

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	148 orang	80 %	115 orang	86 %
2	Tidak	36 orang	20 %	19 orang	14 %
	Jumlah	184 orang	100 %	134 orang	100 %

Sama ada dalam sampel pertama atau kedua, jawapan yang diterima adalah sama. Seramai 148 orang responden atau 80 peratus dalam sampel pertama dan 115 orang atau 86 peratus, memberikan jawapan ya. Hanya 20 peratus atau 36 orang responden dalam sampel pertama dan 14 peratus atau 19 orang responden dalam sampel kedua memberikan jawapan tidak.

2.3 Perkahwinan

Cara pernikahan masyarakat Kadazandusun yang beragama Islam adalah sama dengan masyarakat Islam yang lain. Segala rukun nikah perlu dipatuhi. Namun perkahwinan masyarakat ini tidak lari daripada pengaruh adat.

Jadual 4.20 : Pakaian Pengantin

No	Jawapan	Sampel Majoriti		Sampel Minoriti	
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Pakaian Kadazandusun	4 orang	2 %	32 orang	23 %
2	Pakaian Songket	13 orang	7 %	16 orang	11 %
3	Pakaian Menutup Aurat	147 orang	73 %	81 orang	58 %
4	Pakaian Moden	36 orang	18 %	11 orang	8 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Jadual 4.20 menunjukkan pakaian yang dipakai oleh responden pada hari perkahwinan. Sama ada dalam sampel majoriti atau minoriti penduduk beragama Islam, pakaian menutup aurat menjadi pilihan masyarakat ini. Seramai 147 orang responden atau 73 peratus dalam sampel kajian pertama dan 81 orang atau 58 peratus dalam sampel kajian kedua memilih pakaian menutup aurat pada hari perkahwinan.

Pakaian moden menjadi pilihan kedua bagi responden dalam sampel kajian yang pertama iaitu seramai 36 orang atau 18 peratus. Terdapat sebilangan responden yang memilih pakaian songket iaitu 7 peratus atau 13 orang. Manakala responden yang memakai pakaian tradisi Kadazandusun seramai 4 orang atau 2 peratus.

Berbeza dalam sampel kajian minoriti penduduk Islam, pakaian tradisi menjadi pilihan kedua. Seramai 32 orang responden atau 23 peratus mengenakan pakaian tradisi pada hari perkahwinan. Manakala pakaian songket seramai 16 orang atau 11 peratus dan pakaian moden seramai 11 orang atau 8 peratus.

Jadual 4.21 : Perkahwinan Mengikut Adat

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	23 orang	11 %	104 orang	74 %
2	Tidak	177 orang	89 %	36 orang	26 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Jadual 4.21 menunjukkan bilangan responden yang berkahwin mengikut adat. Dalam sampel kajian pertama, seramai 23 orang atau 11 peratus dalam sampel kajian pertama yang berkahwin mengikut adat. Sementara 104 orang atau 74 peratus dalam sampel kajian kedua.

Bilangan responden yang tidak berkahwin mengikut adat, dalam sampel kajian pertama adalah seramai 177 orang atau 89 peratus. Hanya 26 peratus atau 36 orang responden dalam sampel kajian minoriti penduduk Islam berkahwin tidak mengikut adat. Persandingan merupakan satu lagi adat yang masih dikekalkan oleh sebilangan responden. Jadual 4.22 menunjukkan bilangan dan peratusan responden yang bersanding.

Jadual 4.22 : Persandingan

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	58 orang	29 %	79 orang	56 %
2	Tidak	142 orang	71 %	61 orang	44 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, hanya 58 orang atau 29 peratus responden yang bersanding. Selebihnya 142 orang atau 71 peratus tidak bersanding. Berbeza dalam sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, seramai 79 orang atau 56 peratus masih lagi mengekalkan adat bersanding sementara 61 orang atau 44 peratus mengabaikan adat ini.

Jadual 4.23 : Mandi Bedak

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	52 orang	26 %	77 orang	55 %
2	Tidak	148 orang	74 %	63 orang	45 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Mandi bedak dan mandi langir perlu dilakukan sehari sebelum pengantin disandingkan. Jadual 4.23 menunjukkan bilangan responden yang bermandi bedak. Dalam sampel kajian pertama, 58 orang responden atau 26 peratus meneruskan adat mandi bedak manakala 148 orang atau 74 peratus tidak meneruskannya. Berbeza dengan bilangan responden dalam sampel kajian kedua, 55 peratus atau 77 orang responden meneruskan adat mandi bedak dan 45 peratus atau 63 orang tidak meneruskan adat ini.

Jadual 4.24 : Mandi Langir

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	25 orang	13 %	72 orang	51 %
2	Tidak	175 orang	87 %	68 orang	49 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Jadual 4.24 pula menunjukkan bilangan dan peratus responden yang mandi langir. Dalam sampel majoriti penduduk Islam, hanya 25 orang responden atau 13 peratus yang meneruskan adat mandi langir, selebihnya 175 orang atau 87 responden mengabaikan adat ini.

Berbeza keadaannya dalam sampel minoriti penduduk beragama Islam. Bilangan responden yang meneruskan adat mandi langir adalah lebih ramai iaitu 72 orang atau 51 peratus. Manakala 49 peratus atau 68 orang responden mengabaikan adat ini.

2.4 Kenduri

Kenduri diadakan oleh pihak keluarga yang mengahwinkan anak mereka. Sama ada di rumah pihak lelaki atau perempuan, kenduri dibuat secara bergotong-royong atau katering. Besar atau kecilnya sesebuah kenduri bergantung kepada kemampuan sesebuah keluarga.

Tradisi dalam kenduri perkahwinan masyarakat ini adalah hidangan istimewa iaitu tapai. Istilah tapai bagi kebanyakan masyarakat semenanjung merujuk kepada sejenis makanan yang diperbuat daripada ubi kayu atau pulut. Berbeza bagi masyarakat Kadazandusun, tapai ialah arak buatan tradisional yang dihidangkan sebagai minuman kepada para tetamu dan pengantin pula akan meminum tapai yang disediakan didalam *tajau* atau tempayan khas. Jadual 4.25 menunjukkan bilangan dan peratusan yang menyediakan tapai dalam kenduri perkahwinan mereka.

Jadual 4.25 : Minuman Tapai

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Ya	Tiada	Tiada	3 orang	2 %
2	Tidak	200 orang	100 %	137 orang	98 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, budaya meminum tapai tidak lagi diamalkan. Kesemua responden tidak menyediakan tapai dalam kenduri perkahwinan mereka. Tetapi dalam sampel kajian kedua terdapat 3 orang responden atau 2 peratus yang masih mengekalkan budaya meminum tapai dalam kenduri perkahwinan mereka.

Kenduri perkahwinan masyarakat ini dimeriahkan dengan hiburan. Antara jenis hiburannya adalah tarian tradisonal iaitu tarian sumazau, muzik tradisional yang terdiri daripada gong, gendang dan kulintangan. Terdapat juga pengaruh muzik dan tarian moden.

Jadual 4.26 : Hiburan Dalam Kenduri

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Muzik Tradisional (Gong, gendang dan Kulintang)	45 orang	23 %	59 orang	42 %
2	Muzik Moden	6 orang	3 %	34 orang	24 %
3	Tarian Sumazau	8 orang	4 %	23 orang	16 %
4	Tarian Moden	Tiada	Tiada	12 orang	9 %
5	Tiada Hiburan	151 orang	76 %	48 orang	34 %

Jadual 4.26 menunjukkan jenis hiburan yang memeriahkan kenduri perkahwinan responden. Dalam sampel kajian pertama, hiburan seperti muzik tradisional dimainkan dalam memeriahkan kenduri perkahwinan. Seramai 45 orang responden atau 23 peratus menyatakan sedemikian. Tarian sumazau turut diadakan dalam kenduri perkahwinan 8 orang responden atau 4 peratus. Manakala muzik moden pula sebanyak 3 peratus atau 6 orang. Seramai 151 orang responden atau 76 peratus tidak menyelitkan sebarang hiburan dalam kenduri perkahwinan mereka.

Dalam sampel kajian kedua, lebih ramai responden mengadakan hiburan muzik tradisional iaitu seramai 59 orang atau 42 peratus. Diikuti dengan hiburan muzik moden 34 orang atau 24 peratus. Tarian moden sebanyak 9 peratus atau 12 orang. Sejumlah 345 peratus atau 48 orang responden tidak menyelitkan sebarang hiburan dalam kenduri perkahwinan mereka.

Jadual 4.27 : Acara Kemuncak

No	Jawapan	Sampel	Majoriti	Sampel	Minoriti
		Bilangan	Peratus	Bilangan	Peratus
1	Makan Beradap	37 orang	19 %	52 orang	37 %
2	Potong Kek	16 orang	8 %	23 orang	16 %
3	Menari	4 orang	2 %	34 orang	25 %
4	Tiada	143 orang	71 %	31 orang	22 %
	Jumlah	200 orang	100 %	140 orang	100 %

Terdapat acara kemuncak yang dilakukan oleh pasangan pengantin dalam kenduri perkahwinan mereka. Jadual 4.27 menunjukkan tiga acara iaitu makan beradap, potong kek dan menari.

Dalam sampel kajian majoriti penduduk beragama Islam, seramai 143 orang responden atau 71 peratus menyatakan tiada sebarang acara kemuncak dalam kenduri perkahwinan mereka. Responden yang makan beradap adalah seramai 37 orang atau 19 peratus. Responden yang memotong kek seramai 16 orang atau 8 peratus manakala responden yang menari seramai 4 orang atau 2 peratus.

Dalam sampel kajian kedua iaitu sampel kajian minoriti penduduk beragama Islam, seramai 52 orang atau 37 peratus responden menyatakan makan beradap sebagai acara kemuncak. Seramai 23 orang atau 16 peratus memotong kek, 34 orang atau 25 peratus menari dan 31 orang atau 22 peratus menyatakan tiada sebarang acara kemuncak.